

10 hasznos tanács a LIFE „Az éghajlatváltozás mérséklése” kiemelt területen pályázó szervezeteknek

LIFE Climate Change Mitigation (CCM) Toolkit

Az Európai Bizottság az EU tagállami kapcsolattartók, kapacitásépítési projektkoordinátorok, potenciális pályázók, érdeklődők, valamint az EASME és a NEEMO képviselői számára információs és kapcsolatépítési napot szervezett Brüsszelben 2018. május 4-én (2018 LIFE Information & Networking Day, link: <https://eulife18.b2match.io/>). A rendezvény célja a legfrissebb LIFE pályázatokkal kapcsolatos információk közvetlen, „első kézből való” megosztása volt LIFE pályázatokban érdekelttekkel, minél több sikeres LIFE pályázat beadása érdekében. Erre a jövőben is lesz lehetőség, hiszen a LIFE program folytatódik a 2018-2020-as időszakban is, sőt 2020 után is. A 2021-2027-es többéves pénzügyi keretben várhatóan a 2014-2020-as támogatási összeg 1,6-szorosa áll majd a sikeres pályázók rendelkezésére az EU környezetvédelmi- és klímapolitikai céljainak megvalósítását segítő projektjeik végrehajtására.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Klímapolitikai Főosztályán működő LIFE Klímapolitikai Csoport az új információk alapján 10 pontban foglalta össze a sikeres CCM pályázat megírásához szükséges legfontosabb tudnivalókat.

Miután a LIFE program az EU környezetvédelmi- és klímapolitikájának megvalósítását segítő pénzügyi eszköz, ezért első helyen a klímapolitikai prioritásokat vesszük sorba:

1) A LIFE Éghajlat-politika alprogramján belül az éghajlatváltozás mérséklése (CCM) kiemelt területen benyújtandó pályázatok szempontjából a LIFE program a Párizsi Megállapodáshoz, valamint az EU 2030-as éghajlat- és energiapolitikai keretének célkitűzéseivel való minél hatékonyabb hozzájárulást tűzte ki céljává a 2018-2020-as időszakban. **Az első tanácsunk tehát: minél alaposabban meg kell ismerni a Párizsi Megállapodással kapcsolatos klímapolitikai tennivalókat és az EU 2030-as keret kibocsátás-csökkentési, energiahatékonysági és megújuló energia felhasználási elképzeléseit.**

2) Míg a Párizsi Megállapodásból fakadó kötelezettségek és az EU2030-as irányszámok teljesítése általános, hosszútávra szóló célok, **a rövidebb futamidejű hagyományos pályázatok megírásánál a LIFE Rendelet klímapolitikai céljainak való megfelelés az irányadó.**

A LIFE Éghajlat-politika alprogram általános prioritásairól a LIFE Rendelet preambuluma (18) pontjában olvashatunk:

„(18) A Bizottság 2011. december 15-i, „Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású, versenyképes gazdaság 2050-ig történő megvalósításának ütemterve” című közleménye (2050-ig szóló ütemterv) elismerte, hogy az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való áttérés szempontjából továbbra is kulcsfontosságú lenne az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló új megközelítések vizsgálata. Ezenfelül biztosítani kell az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást, mint átfogó uniós prioritást is. Továbbá az építő jellegű eredmények eléréséhez és az érdekelt bevonásához elengedhetetlen az irányítás előmozdítása és az tudatosságnövelés. Az Éghajlat-politika alprogramnak ezért a következő három kiemelt területre hozzájáruló erőfeszítéseket kell támogatnia: Az éghajlatváltozás mérséklése, Alkalmazkodás az éghajlatváltozáshoz, valamint az Éghajlat-politikai irányítás és tájékoztatás. Lehetővé kell tenni, hogy a LIFE programból finanszírozott projektek e három közül egynél több kiemelt terület konkrét célkitűzéseinek az eléréséhez járuljanak hozzá, és hogy egynél több tagállam részvételét tegyék lehetővé.”

Emellett az éghajlat-politikai pályázatok értékelése során a 100-ból legfeljebb 20 pont szerezhető a **LIFE rendelet 14., 15. és 16. cikkében** meghatározott célkitűzéseknek való megfeleléssel, (a minimum kötelező pontszám 10 pont), ezért ezek alapos átolvasása feltétlenül ajánlott. (CCM: 14. cikk, CCA: 15. cikk, GIC: 16. cikk).

3) Az éghajlatváltozás mérséklése (CCM) kiemelt terület általános célkitűzéseiről pedig a LIFE Rendelet 19. pontja ír részletesebben:

„(19) Az Éghajlatváltozás mérséklése elnevezésű kiemelt terület támogatja az éghajlati vonatkozású uniós politikák és jogszabályok kidolgozását és végrehajtását, különösen az üvegházhatású gázok kibocsátásának monitoringja és az arra vonatkozó jelentéstétel, a földhasználathoz, a földhasználat megváltoztatásához és az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó politikák, a természetes szén-dioxid-megkötők megőrzése, a kibocsátáskereskedelmi rendszer, az üvegházhatásúgáz-kibocsátások csökkentését célzó tagállami erőfeszítések, a szén-dioxid-leválasztás és -tárolás, a megújuló energiák, az energiahatékonyság, a közlekedés és az üzemanyagok, az ózonréteg védelme és a fluortartalmú gázok tekintetében. A szén-dioxid-leválasztáshoz és -tároláshoz kapcsolódó infrastruktúra kialakítása kívül esik a LIFE program hatályán, és ezért nem támogatható.”

Amennyiben pályázatát a CCM területen kívánja benyújtani, feltétlenül olvassa el a **LIFE rendelet 14. cikkét az éghajlatváltozás mérséklésével kapcsolatos célkitűzésekről**, hiszen az értékelés során a 100-ból legfeljebb 20 pont szerezhető az itt felsorolt célkitűzések legalább egyikéhez történő hozzájárulással, a minimum kötelező pontszám pedig 10 pont.

14. cikk

Az éghajlatváltozás mérséklése kiemelt területhez kapcsolódó konkrét célkitűzések

Az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentéséhez való hozzájárulás érdekében Az éghajlatváltozás mérséklése kiemelt terület konkrét célkitűzései különösen a következők:

a) az éghajlatváltozás mérséklésével kapcsolatos uniós szakpolitika és jogszabályok végrehajtásának és fejlesztésének elősegítése, ideértve a más szakpolitikai területeken történő általános érvényesítést is, különösen az éghajlatváltozás mérséklését célzó szakpolitikai vagy irányítási megközelítések, bevált gyakorlatok és megoldások kidolgozása, vizsgálata és demonstrációja révén;

b) a hatékony éghajlatváltozás-mérséklési cselekvések és intézkedések kidolgozásához, felméréséhez, monitoringjához, értékeléséhez és végrehajtásához szükséges tudásalap javítása, valamint az e tudás gyakorlati alkalmazására való képesség megerősítése;

c) többek között az éghajlatváltozás mérséklését célzó stratégiákra és cselekvési tervekre irányuló integrált megközelítések kidolgozásának és végrehajtásának elősegítése helyi, regionális vagy nemzeti szinten;

d) hozzájárulás az éghajlatváltozás mérséklését célzó, ismétlésre, átadásra vagy más területeken történő általános érvényesítésre alkalmas innovatív technológiák, rendszerek, módszerek és eszközök kifejlesztéséhez és demonstrációjához.

Természetesen még a kiválóan megírt klímapolitikai szinergiák és kapcsolódási pontok sem helyettesíthetik azokat a **szakmai innovációkat**, amelyek a legjobb gyakorlatok létrehozását célzó, demonstrációs vagy kísérleti (pilot) projektek sikerét garantálhatnák. Ezért az alábbi tanácsok a pályázatok szakmai tartalmára irányulnak.

4) Első szakmai tanácsként a 2018-as LIFE pályázati kiírással kapcsolatos interneten elérhető ismertető anyagok, valamint a pályázati anyag alapos tanulmányozását javasoljuk:

- [A 2018. évi pályázati kiírások egy helyen](#)
- [LIFE Éghajlat-politika alprogram pályázati kiírás](#) (CCM, CCA, GIC):
- [Ellenőrző lista beadás előtt](#)

5) A pályázati írás első lépéseként tisztában kell lennünk azzal, hogy plusz pontokat szerezhetünk, ha a pályázati koncepciónk készítésekor figyelembe vesszük a LIFE 2018-2020. évi többéves munkaprogramjának (MAWP 2018-2020 link: <http://ec.europa.eu/environment/life/about/#mawp2018>) CCM-re vonatkozó prioritásait és az adott évre érvényes pályázati kiírás prioritásait. A legjobb, ha ezeket integrálja a pályázatunk.

A többéves prioritási témákat ('Priority Areas') a [LIFE 2018-2020-as munkaprogram](#) 4. fejezete tartalmazza, azok az EU aktuális szakpolitikai prioritásait tükrözik:

1. Kibocsátás-csökkentés azon szektorokban, amelyek kívül esnek az EU Kibocsátás-kereskedelmi Rendszerén (EU ETS irányelv -2003/87/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv) és Erőfeszítés-megosztási Határozatán (Effort Sharing Decision 406/2009/EK európai parlamenti és tanácsi határozat , ESD):
  - a) Közlekedés, szállítás és tüzelőanyagok;
  - b) Mezőgazdaság;
  - c) Építőipar, épület energiahatékonyság;
  - d) Földhasználat, földhasználat-változás és erdészet (LULUCF);
2. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának mérése és csökkentése kifejezetten a földhasználati szektorban,
3. Az ÜHG kibocsátást csökkentő-, illetve elnyelő földművelési gyakorlatok kifejlesztése, (ill. az ezzel kapcsolatos kiegészítő rendelkezések foganatosítása az Európai Strukturális és Befektetési Alap (EU) 1303/2013. sz. rendeletét mintául használva);
4. Az EU Kibocsátás-kereskedelmi Rendszerének (EU ETS) hatékonyabbá tétele, valamint kibocsátás-csökkentés az energiaigényes és magas ÜHG-kibocsátású iparágakban;
5. A fluortartalmú üvegházhatású gázok (F-gázok) és az ózonréteget károsító anyagok helyettesítése (a Montreali Jegyzőkönyv kigali módosításának végrehajtása);
6. Az üvegházhatású gázok hatóságok által történő monitorozása és jelentéstétel.

6) A 2018. évi kiírás éves CCM prioritásai

A 2018. évtől kezdődően az éves prioritások a CCM kiemelt terület 6 többéves prioritási témája alatti ún. munkaterületekként ('Work Areas') jelennek meg. Mind a többéves, mind az éves prioritási témáknak való megfeleléssel legfeljebb 5-5 pontot szerezhethet a pályázó.

Éves prioritások (munkaterületek) a CCM kiemelt területen a 2018. évi pályázati kiírás szerint:

Az 1., 2. és 3. többéves prioritások alatt:

- **Földhasználat** (különösen preferált témák):
  - az állattenyésztésből származó CH₄-kibocsátás csökkentése;
  - a műtrágyahasználatból származó N₂O-kibocsátások csökkentése
  - A földhasználatból és a földhasználati változásokból származó CO₂-kibocsátások csökkentése (pl. fenntartható talajművelés vagy a talajművelés hiánya, gazdálkodás a növényi maradványokkal, a talajtömörödés megelőzése, napenergiával működő takarmányszárítók, szén-dioxid-kibocsátás ellenőrzésére szolgáló eszközök);
  - A földhasználatból és a földhasználati változásokból származó CO₂ kivonásának fokozása (pl.: váltógazdálkodás, köztes növénykultúrák, évelő energianövények, agrárerdészet, leromlott talajok helyreállítása);
  - Vizes élőhelyek és tőzeglápok kezelése (pl.: a vizes élőhelyek lecsapolásának megakadályozása, illetve elárasztással való helyreállításának ösztönzése, további vízelvonás megakadályozása és a tőzegmohalápi tüzek elleni védelem, az élő tőzeglápok helyreállításának ösztönzése, vizes élőhelyek újbóli elárasztása, a tőzeglápok kezelésére szolgáló éghajlatbarát módszerek támogatása, különösen kitermelés után).
- **Fenntartható erdőgazdálkodás és a szilárd biomassza lépcsőzetes felhasználása (különösen preferált témák):**
  - Erdőtelepítés és újraerdősítés.
  - A meglévő erdők széntartalmának megőrzése.
  - Az erdőgazdálkodás javítása többek között állományápolással, gyérítéssel és talajvédelemmel.
  - A szilárd biomassza hosszú távú szén-dioxid-tárolókká és megújuló energiaforrásokká való hatékony átalakítása

A 4. többéves prioritás alatt (EU ETS, energiaintenzív és magas ÜHG-kibocsátású iparágak)

- **Energiaigényes iparágak, különösen a szénzivárgás kockázatának kitett iparágak („EII pályázatok”):** az EII pályázatok középpontjában az innovatív megoldások megtervezését, kifejlesztését és bevezetését szolgáló, hosszú távú hatással bíró, részben valós ipari környezetben zajló demonstrációs programoknak kell állniuk. Az akcióknak a technológiai érettség 4-5. szintjéről kell kiindulniuk, és a technológiai érettség 8-9. szintjét kell megcélolniuk. Célzott akciónak kell foglalkoznia a kifejlesztett technológiáknak vagy termékeknek az ágazaton belüli, és esetleg más ágazatokba történő átültethetőségével. A pályázatoknak ezen kívül erősíteniük kell Európa vezető szerepét a fejlett gyártás és feldolgozás terén, valamint bővíteniük a foglalkoztatást a kis- és középvállalkozásokban.

Az 5. többéves prioritás alatt (F-gázok és ózonkárosító anyagok):

- **Az F-gázok különböző alternatíváinak alkalmazása** (különösen az alábbi szektorokban területeken várják az F-gázok éghajlatbarát, alacsony globális felmelegedési potenciállal (GWP) rendelkező alternatíváit):

- MDI-k (adagolószelepes inhalátorok = „asztma sprayk”);
  - Magas környezeti hőmérsékleten működő légkondicionáló és hűtőberendezések;
  - ORC-k (Organic Rankine Cycles - szerves Rankine-Clausius körfolyamatok);
  - Hőszivattyúk;
  - Speciális alkalmazások, amennyiben nem érhetőek el könnyen a HFC-k alternatívái;
  - A természetes hűtőközegek (például szénhidrátok, CO₂) felhasználásának elősegítése a fluortartalmú üvegházhatású gázt használó berendezésekben;
  - SF₆ használata elektromos, különösen a primer közepfeszültségű és magasfeszültségű kapcsoló-berendezésekben;
  - A gyártási folyamatokban használt fluortartalmú üvegházhatású gázok (SF₆, NF₃, PFC-k stb.) például az elektronikai iparban (félvezetők, fotoelektromos alkatrészek), valamint egyéb nagy kibocsátással járó tevékenységekben (repülőgépek, ipari folyamatok stb.).
- **A szabványok által okozott nehézségek kiküszöbölése** (különösen a hűtés és légkondicionálás terén).

A 6. többéves prioritás alatt (hatósági ÜHG monitoring és jelentéstétel)

A 6. többéves prioritás alatt a 2018. évben nincs éves prioritási téma.

A teljes szerkezeti áttekinthetőség kedvéért az alábbi ábrán kék színnel tüntetjük fel a 2018-2020. évi többéves CCM prioritásokat ('Policy Areas'), valamint zöld színnel az egyes többéves prioritási témák alatti 2018. évi prioritásokat:

(1) Közlekedés, épületek, mezőgazdaság LULUCF	(2) Földhasználat – elszámolás és mitigáció	(3) Földművelési gyakorlatok	(4) Energiaintenzív és magas ÜHG-kibocsátású ipar	(5) F-gázok, ózonkárosító anyagok	(6) ÜHG monitoring
Földhasználat			EII, különösen a szenszivárgásnak kitett ágazatok	F-gáz alternatívák alkalmazása	
Fenntartható erdőgazdálkodás, szilárd biomassa				Szabványok nehézségeinek kiküszöbölése	

7) A kiértékelés informális szempontjai – Mit néz meg először az értékelő?

Az értékelő minden beérkezett éghajlat-politikai pályázattal kapcsolatban elsőként az alábbi három szempontot vizsgálja:

- **Hozzájárul-e a CCM kiemelt terület LIFE rendeletben rögzített célkitűzéseéhez?** CCM pályázat esetében tehát: jelentős mértékben csökkenti-e az üvegházhatású gázok kibocsátását, vagy hordozza-e magában ezt a potenciált? Jelentős mértékben javítja a kibocsátás-csökkentéshez szükséges kapacitásokat és tudásalapot? Elősegíti a kibocsátás-csökkentési stratégiák és cselekvési tervek végrehajtását? Hozzájárul a

kibocsátás-csökkentés megvalósításához szükséges innovatív technológiák, rendszerek, módszerek vagy eszközök kifejlesztéséhez és demonstrációjához?

- **Beletartozik-e a 3 projekt típus valamelyikébe?**
  - Kísérleti („pilot”) projekt: korábban sehol nem alkalmazott technológiák vagy módszerek
  - Demonstrációs projekt: a projekt adott környezetben (pl. földrajzi, ökológiai, társadalmi-gazdasági kontextusában) addig nem használt technológiák, módszerek alkalmazása, vagy létező technológiák újszerű együttes alkalmazása;
  - Legjobb gyakorlatok projekt: korszerű és költséghatékony technológiák, módszerek vagy megközelítések;

- **Van uniós hozzáadott értéke?**
  - Végrehajt olyan akciót, amelyet egy *uniós stratégia* kijelöl?
  - A projekteredmények *fenntarthatóak, átültethetőek* más szektorokba/kontextusba, *megismételhetőek* más uniós tagállamokban már a projekt futamideje alatt?
  - Van transznacionális eleme a projektnek? (Pl. külföldi partner, tanulmányutak, transznacionális tudásmegosztás, nemzetközi konferencia, workshopok, stb.)
  - 'Large scale' projekt – ambiciózus célkitűzések, nagy projektméret
  - A kiinduló állapot, a projektakciók, a célkitűzések és az uniós stratégiai hozzáadott érték számszerű indikátorokkal alátámasztott?

8) Pályázatírás közben folyamatosan észben kell tartanunk, hogy a Bizottság szerint hogyan is kéne kinézzen egy ideális LIFE pályázat, azaz, **hogyan nyerhetünk?** Az alábbiakban az ún. odaítélési kritériumok összefoglalása következik: Az odaítélési kritériumok a LIFE CLIMA valamennyi kiemelt területén alkalmazandók. A projektek csak egymással versenyeznek ugyanazon a kiemelt területen. Első feltétel, hogy a beadott pályázatoknak el kell érniük az odaítéléshez szükséges minimum pontszámot (50 pont).

Értékelési szempont	Min. pontszám	Max. pontszám
1. Technikai koherencia és minőség	10	20
2. Pénzügyi koherencia és minőség	10	20
3. Az Éghajlat-politika alprogramnak a LIFE rendeletben meghatározott mértéke és minősége (14-16. cikk)	10	20
4. ÚJ – Fenntarthatóság (folytonosság, megismétlés, átültetés)	8	15
Minimum kötelező pontszám	50	-
Bónuszpontok: Uniós hozzáadott érték, Párizsi Megállapodáshoz való hozzájárulás		
5a. ÚJ - Hozzájárulás a 2018-2020-as munkaprogram 4. fejezetében részletezett éghajlat-politikai célokhoz	-	5
5b. A LIFE Éghajlat-politika alprogram éves prioritásaihoz való hozzájárulás	-	5
6. Szinergiák és transznacionalitás	-	15
Összesen		100

9) A kiértékelés tanulságai:

1. A szakmai koherencia és minőség kötelező értékelési szempont, amelynek értelmében az értékelő az alábbiak teljesülését vizsgálja:

- Egyértelműség és relevancia a megcélzott kihívás szempontjából;
- Megfelelő szakmai leírás, számszerűsítés (mind a kiinduló helyzet (baseline), mind az akciók, mind a célkitűzések és várható eredmények tekintetében);
- Szakmai megoldások és hozzáértés (minden akciónál meg kell adni, hogy milyen végzettségű és kompetenciájú munkatársakat akarunk foglalkoztatni ennek végrehajtására - pl. jogász, mérnök, stb.);
- Reális időbeosztás (pl. ne csak a projektidő utolsó negyedében legyenek végrehajtási akciók!);
- Olyan akciók, amelyek hozzájárulnak a projekt célkitűzéseéhez – fő akciók és részakciók, mérföldkövek meghatározása;
- Világos kommunikációs stratégia.

Mind a kiinduló helyzet, mind a célkitűzések (főcélok és részcélok) esetében elengedhetetlen a **számszerűsítés**, amelyhez a 2018. évi kiírási csomag 'Key Project Level Indicators 2018' táblázatát hívhatja segítségül a pályázó. A CCM kiemelt terület esetében az alábbi, a LIFE program által javasolt indikátorok lehetnek relevánsak:

- ÜHG kibocsátás-csökkentés: CO₂, CH₄, egyéb – tonna/év, ill. %;
- Hulladékmennyiség csökkenése – tonna/év, ill. %;
- Vízfelhasználás csökkenése – m³/év, ill. %;
- Újraerdősített területek nagysága – ha/év, ill. %;

- Fenntartható erdőgazdálkodással karbantartott területek nagysága – ha/év, ill. %;
- Fenntartható mezőgazdasági eljárásokkal művelt földterületek nagysága – ha/év, ill. %;
- Talajminőség javulása, jobb talajminőséggel bíró területek nagysága – ha/év, ill. %;
- Új munkahelyek a projektnek köszönhetően (az érintett szektorban/földrajzi területen) – fő, ill. %;
- A technológia/termék/megoldás átvétele – megismétlések száma;
- stb.

A megadott indikátorok irányadó jellegűen, természetesen ezeken kívül – a pályázat témájának függvényében – másokat is alkalmazhat a pályázó.

2. A pénzügyi koherencia és minőség szintén kötelező értékelési szempont, amelynek értelmében az értékelő az alábbiak teljesülését vizsgálja:

- átlátható, következetes pénzügyi tervezés;
- pénzügyi egyensúly az akciók és partnerek között;
- szabályszerűség (tagállami és uniós és LIFE-os szabályok betartása).

Fontos, hogy ha prototípus is lesz a pályázatban, (és tudja a pályázó, hogy mennyibe fog kerülni), ki kell fejtenie azt is nagyon pontosan, hogy mi ez a prototípus. Előfordul, hogy a pályázó prototípusként tüntet fel egyszerű infrastruktúra-elemeket és eszközbeszerzést is, mert ez kedvezőbb arányban elszámolható az uniós támogatás terhére. Ezt az értékelők azonnal észre fogják venni.

A társfinanszírozók kapcsán érdemes tudni, hogy a társfinanszírozói (A6) adatlapot a hagyományos LIFE pályázók 95%-a nem tölti ki, így rendkívül nagy előnnyel indulhatnak azon pályázatok, ahol mégis van ilyen jellegű garancia. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy a kitöltés státusza a hiánypótlási szakasz ('*Revision phase*') végére „Confirmed” legyen, mert addig nem írja alá az EASME a támogatási szerződést ('Grant Agreement', GA). (A pályázat benyújtásakor tehát még lehet 'To be confirmed', csak a GA aláírásáig legyen Confirmed!)

3. A LIFE Éghajlat-politika alprogram célkitűzéseire való hozzájárulás kötelező értékelési szempont, amely szerint az értékelő az alábbiak teljesülését vizsgálja:

- Hozzájárul-e a pályázat a LIFE rendelet 14. cikkében felsorolt célkitűzések valamelyikéhez?
- CCM-pályázat esetében: az akciók megvalósítják az üvegházhatású gázok lényegi csökkentését, vagy a projekt hordozza-e magában ennek az esélyét (transzformatív hatás)?
- Van-e az akcióknak számszerűsített hatásuk a fenti 2 szempontra vonatkozóan?
- Van-e a pályázatban lehetőség szélesebb körű hatások elérésére? (További környezeti és éghajlati előnyökkel jár-e?).

4. A Fenntarthatóság (folytonosság, megismétlés, átültetés) kötelező értékelési szempont, amelynek értelmében az értékelő az alábbiak teljesülését vizsgálja:

- Van-e a pályázatban potenciál arra, hogy a projekteredmények átültethetőek legyenek más szektorokba és megismételhetőek legyenek más uniós tagállamokban a projektidő alatt és után egyaránt?
- Van-e konkrét stratégia és akciók a pályázatban a fentiek megvalósítására?

- A fenntarthatósági stratégiának kellően ambiciózusnak, ugyanakkor realiztikusnak kell lennie;
- A piacközeli technológiákat, legjobb gyakorlatokat ígérő ún. „close to market” (C2M) projektek esetében a fenntarthatósági stratégiának részét kell, hogy képezze az üzleti terv;
- A fenntarthatósági stratégiának költségvetési tervezést is magában kell foglalnia az After-LIFE akciókra vonatkozóan.

5. A „Hozzájárulás a 2018-2020-as többéves munkaprogram 4. fejezetében leírt többéves prioritásokhoz, valamint a 2018. évi kiírás Pályázati útmutatójában leírt éves prioritásokhoz” nem kötelező értékelési szempont, vagyis nincs minimum elérendő pontszám. Az éves és a többéves prioritási témákhoz való hozzájárulással maximum 5-5 pontot szerezhethet a pályázó.

Az éves és többéves CCM prioritások felsorolását lásd a „6. sz. jó tanács” alatt.

6. A „Szinergiák és transznacionalitás” szintén nem kötelező értékelési szempont, ugyanakkor a hozzá tartozó részszerzőpontoknak való megfeleléssel összesen 15 pont szerezhető.

Részszerzőpontok:

- többcélúság – 8 pont
- transznacionalitás – 4 pont
- zöld közbeszerzés – 1 pont
- ökocímkezés – 1 pont
- 'uptake' - 1 pont

Egyes részszerzőpontok tartalmának tisztázása:

Többcélúság: Ez a szempont azt takarja, hogy a projekt, annak ÜHG kibocsátás csökkentési eredményei mellett milyen egyéb előnyöket valósít meg más politikaterületeken. Pl.: környezetvédelmi célokat szolgál, hozzájárul a biodiverzitás megőrzéséhez, munkahelyeket teremt stb. Önmagában nem elegendő, hogy a pályázat magában hordozza a többcélúság lehetőségét. Jól átgondolt, a projekteredmények más szakpolitikai területekre való kiterjesztését megvalósító mechanizmus kell.

Transznacionalitás: A projekt uniós tagállamok transznacionális együttműködésében valósul meg, vagyis a konzorciumi partnerek különböző tagállamokban bejegyzett jogi személyek. A transznacionális megközelítésnek emellett hozzáadott értéke is van a projektcélok elérésének szempontjából, vagyis a transznacionális partnerség csak akkor ér pontot, ha valóban indokolt.

Zöld közbeszerzés esetében nem elég leírni, hogy a pályázó törekedni fog a zöld közbeszerzésre a végrehajtás során. Jeleznie kell pl., hogy a szervezetnek zöld közbeszerzési stratégiája van, amelyhez a projektidő alatt ő és partnerei is alkalmazkodni fognak. (A dokumentum csatolása szükséges!)

Ökocímkezés: a pályázati konzorcium előnyben fogja részesíteni a projektben a hivatalosan elismert ökocímkezési rendszerek (mint például az uniós ökocímke¹) termékeiket és/vagy szolgáltatásait, és ezt egyértelmű megvalósítási mechanizmuson keresztül népszerűsíti.

¹ <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/eu-ecolabel-products-and-services.html>

Az 'uptake' szempont a más hazai/uniós kutatási programok és projektek eredményeinek átemelését jelenti a LIFE pályázatba. Ebben az esetben fontos, ugyanakkor gyakran elmarad, hogy a pályázók leírják, hogy a korábbi kutatásaiknak melyek a LIFE pályázatuk szempontjából releváns eredményei.

10) Végül, ne felejtsük el, hogy a jövőnk választható. Mi választjuk meg, ha jó és reális tervet készítünk. A tervünk pedig arról fog szólni, hogy milyen értékeket tekintünk elsősorban elérendőnek a fenntartható földi élet szempontjából. Reméljük a LIFE pályázati lehetőségek révén mi is részesei lehetünk az Ön terveinek.